

Portfoliot ja opetusansioiden arviointi

Tiina Kosunen, Helsingin yliopisto

Työpajan tiivistelmä
Paula Vaskuri, Oulun yliopisto

Työpajassa Portfoliot ja opetusansioiden arviointi pohdittiin laajasti seuraavia asioita:

- mitä portfolioon pitäisi laittaa,
- miten portfolio saadaan virantäyttöprosessissa viralliseksi dokumentiksi ja
- miten portfolioita voidaan arvioida mahdollisimman objektiivisesti.

Portfolioon liittyy virantäyttöprosessissa juridinen ongelma. Portfoliota ei mainita esim. professorin viran täyttöä koskevassa laissa tai asetuksessa, joten virantäyttöasiakirjoina täytyy hyväksyä myös muut samat tiedot esittävät asiakirjat, mikä puolestaan vähentää portfolioon käytettävyyttä viranhaussa. Portfoliolla ei ole virantäytössä laillista asemaa.

Portfolio on kuitenkin oivallinen asiakirja sekä virkaa hakevan osaamisen esittelemiseen sekä hakijan ansioita arvioijan työkaluksi. Portfolion käytöllä pyritään osaamisen kokonaisvaltaiseen arviointiin. Portfolio on raportti virkaa hakevan tekemisistä ja siten rinnastettavissa julkaisuluetteloon osoituksena hakijan tieteellisestä julkaisutoiminnasta.

Portfolion määrittelyä

Portfoliot voidaan jakaa karkeasti perusportfolioihin ja näyteportfolioihin. **Perusportfolio** on hakijan itsensä arkisto kaikesta omaan osaamiseen liittyvästä: esimerkiksi monenlaisia dokumentteja, palautetta, kalvoja, luentorunkoja ja vaikkapa kolumneja. Arkisto saa koostua sekä opetukseen, tutkimukseen että hallintoon liittyvien tehtävien todistuskappaleista. **Näyteportfolio** on perusportfolioista seuloitu, tiettyyn tarkoitukseen koottu näyte hakijan osaamisesta. Viranhaussa käytetään näyteportfolioita.

Portfoliolla on lisäksi kaksi roolia. Sitä käytetään edistyksellisesti **oman työn kehittämisen työkaluna**, jolloin sisältö suuntautuu korostuneesti tulevaisuuteen: siinä kuvaillaan, suunnitellaan ja tutkitaan omaa työtä. Kehittämisvälineenä portfolio on myös tekijänsä näköinen teos, jossa luovuus saa päästä valloilleen. Tällainen portfolio on kuitenkin arvioijan kannalta kaoottinen. Siksi viranhaussa portfolioita on pidettävä virallisena asiakirjana, jonka muoto, koko ja rakenne ovat säädeltyjä ja jonka otsikot on määritelty etukäteen. **Viranhaun portfolio** suuntautuu painottuneesti taaksepäin ja dokumentoi tehtyä työtä. Molemmissa rooleissaan portfolioon taustalla on kuitenkin hakijan oman työelämän tarina.

Viranhaun portfolioon vaatimukset

Viranhaussa portfolioon tulee olla täsmällisesti määritelty sisältö ja muoto sekä sen pituus tulee olla rajattu. Myös portfolioon liitteiden määrää yleensä rajoitetaan. Jos portfolioon sisältö ja muoto eivät ole täsmällisesti määriteltyjä, virkaa hakevien portfolioiden vertailu on mahdotonta.

Viranhakukuulutuksessa on kerrottava, mitä portfolioilta odotetaan eli mitä viran hakijalta halutaan kysyä. Kysymykset asetetaan haettavan viran vaatimusten mukaan yksiselitteisen virantäyttöselostuksen ja hakevan yksikön strategian pohjalta. Samalla otetaan myös kantaa siihen,

millä tavoin suhteessa tutkimukseen opetusansioita virantäytössä painotetaan. Nämä asiat tulee päättää etukäteen, jotta viranhaku ja portfolioiden arviointi sujuu juridisesti pätevällä tavalla. Jos portfolioa pyydetään, tällaisten ohjeiden on löydyttävä viranhakukuulutuksen kyljestä. Pääsääntönä voidaan pitää, että portfolioon tulee edesauttaa, ei hankaloittaa hakijoiden välistä ansiovertailua.

Portfolion laatiminen viranhakua varten

Portfoliossa on tarkoitus kertoa, mitä konkreettista hakija tekee työkseen. Portfoliossa vastataan kysymyksiin, joita hakijalle on portfolio-ohjeissa esitetty. Persoonallisuus viranhaun portfolioon syntyy sisällöstä, ei ulkoasusta.

Tärkeää on dokumentoida oma työ ja kertomus siitä. Perusportfolioon ja näyteportfolioon liitteeksi käyvät kaikki työstä jäljelle jäävät dokumentit, esimerkiksi toimikuntiin nimittämisdokumentit, nimittämiskirjat, sähköpostit, kurssisuunnitelmat ja todistukset. Näyteportfolioon liitteiksi valitaan aina haettavan viran kannalta olennaisimmat todisteet, ei kaikkia. Yksi portfolio ei käy kaikkialle, vaan portfolio on aina tehtävä haettavaa virkaa silmällä pitäen. Virkaa tarjoava tiedekunta voi määrittellä portfolioon sisällön lisäksi myös liitteitä, joita haluaa portfolioon kyljessä toimitettavan, ja rajata liitteiden määrää.

Olellainen kysymys portfolioa tehtäessä on esimerkiksi se, miten portfoliossa mainittu ”hyvä luennoitsija” tai ”syvälinen asianhallinta” dokumentoidaan. Viranhaun portfoliossa mainitut asiat on dokumentoitava viittein joko liitteinä oleviin dokumentteihin tai perusportfolioon: osa todisteista ja dokumenteista voidaan jättää toimitettavaksi myöhemmin niin pyydetessä.

Yleisesti portfolioista halutaan lukea hankalasti dokumentoitavissa olevaa pedagogista ajattelua. Hakija voi kirjoittaa, että suosii esimerkiksi opiskelijälähtöistä ja vuorovaikutteista opetusta. Arvioijan näkökulmasta tällaiset tyhjät lauseet eivät ole minkään arvoisia, vaan arvioija kaipaa lauseiden todisteeksi dokumentteja. Opetusfilosofiaa ja pedagogista ajattelua voi dokumentoida esimerkiksi suunnitelmilla ja toteutetuilla kurssiesimerkeillä.

Työpajassa nousi kysymyksenä esiin se, miten pitemmän työuran tehneet hakijat voivat kartuttaa portfolioaan, kun monet dokumentit ja todistukset saattavat olla hukassa tai kadonneet vuosien varrella. Korostettiin, että dokumentti ei tarkoita välttämättä olemassa olevaa lappua jostakin teosta, vaan dokumentti voidaan myös hankkia portfolioa varten. Sen sijaan suosituksia ei suomalaisessa korkeakoulujen viranhakukulttuurissa tunneta, joten suosituksia ei kannata portfolioonkaan liittää.

Portfolion arviointi

Portfolioa arvioidessa pitää muistaa, että arvioitavana on henkilön osaaminen, ei portfolio sinänsä. Portfolio toimii hakijan osaamisen, työyhteisöön sopivuuden ja tulevaisuuspotentiaalinsa osoittimena. Tulevaisuuspotentiaalia on hankala dokumentoida, mutta näyttöä siitä hakija voi etsiä taustastaan: mitä on jo tehty, mikä auttaa tulevaisuudessa uudessa tehtävässä? Portfolioon tulee olla tietysti arvioitavaksi kelvollinen, jotta sitä voidaan käyttää hyödyksi virkaa täytettäessä. Kelvollisuutta arvioidaan aina arvioijan näkökulmasta. On tärkeää, että portfolioista löytyvät viran kannalta oleelliset asiat.

Arvioinnin kannalta hyvä portfolio

Helposti arvioinnin tukena käytettävästä portfoliossa asiat on esitetty laitoksen, tiedekunnan tai yliopiston hallituksen määräämän otsikoinnin mukaisesti. Sivujen ja liitteiden määrältään hyvä

portfolio on ohjeiden mukainen, sillä kukaan ei jaksakaan lukea turhan pitkää kiinnostavaakaan kuvausta hakijasta. Helsingin yliopistossa portfolioon ohjeitus on esimerkiksi 4–7 sivua. Hyvässä portfolioissa on liitteet luetteloiduiksi, numeroituksi ja osoitettu selkeästi. Portfolioissa esitetyt väitteet ovat perusteltuja niin ajatuksellisesti kuin liitteiden avulla.

Vähimmäisvaatimukset kelvolliselle portfolioille

- mukana henkilötiedot
- itse tehty ja rehellinen
- ymmärrettävä kieli ja selkeä esitystapa
- pakolliset, pyydetyt sisällöt tuotu esiin
- laajuus ohjeiden rajoissa
- tarvittavat liitteet mukana
- liitteisiin viitataan tekstissä ja perustellaan, miksi liite on mukana, mitä se todentaa

Arviointikelvoton portfolio

Arvioitavaksi kelpaamattomassa portfolioissa ei ole lainkaan liitteitä, jotka dokumentoisivat kerrotun todeksi ja täsmentäisivät kerrottua. Kelvottomassa portfolioissa on hajanainen rakenne, eikä sitä ole itse tehty tai se on muuten epärehellinen. Jos portfolioa ei voida kohtuullisella vaivannäöllä monistaa kaikille arvioijille, se on myös tarkoitukseensa kelpaamaton. Tällainen tapaus voi olla muun muassa cd-romille tehty portfolio, jossa on paljon ääntä ja liikkuvaa kuvaa, jota ei voida toimittaa helposti arviointitoimikunnan jäsenille. Jos portfolio on liian pitkä, se ei kelpaa arvioitavaksi. Portfolioon on pystyttävä poimimaan viran kannalta vain oleellinen sisältö, ei koko henkilöhistoriaa. Portfolioista tekee täysin turhan myös se, jos siinä ei ole omaa pohdintaa, analyysia tai reflektointia laisinkaan, vaan se on rinnastettavissa lähinnä ansioluetteloon.

Yliopistoportfolio

Portfolio voi olla myös viran hakijan osaamisen ja työhistorian kokonaiskuva, jossa opetus ei ole erillinen osansa, vaan myös hallinnolliset ja tutkimustehtävät saavat osuutensa. Yliopistoportfolio tuo esiin tutkimuksen kokonaisvaltaisemmin kuin pelkkä julkaisuluettelo, sillä siihen voidaan kirjata esiin esimerkiksi tutkimusuran suuntauksia ja tulevaisuuden suunnitelmia. Portfolioille tyypilliseen tapaan kaikki kerrottu myös dokumentoidaan viittein. Perinteisesti myös hallintotehtävien on katsottu dismeritoivan viranhaussa, sillä niiden on katsottu vievän aikaa tärkeältä tutkimustyöltä. Kuitenkin hallinnointi kuuluu lähes jokaisen yliopistolaisen työnkuvaan.

Yliopistoportfolio olisi tieteellisen raportin kaltainen kuvaus, jossa kuvataan viran kannalta hakijan koko akateeminen osaaminen. Tällaisen portfolioon perusteella voidaan käydä uuden palkkausjärjestelmän mukaisia palkkaneuvotteluja ja kehityskeskusteluja, sekä yliopistoportfolio voi olla perustana myös hakijan omalle kehitykselle. Palkkaneuvotteluissa yliopistoportfolio vähentää sattumanvaraista palkan määrittelyä ja lisää perusteellisuutta neuvotteluihin, kun osaaminen on tuotu esiin ja dokumentoitu. Yliopistoportfolio tarjoaa siis rakenteen oman osaamisen kertomiselle ja sallii painotukset eri tehtäväalueiden välillä.